

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА імені В. Г. КОРОЛЕНКА
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ХАРКІВСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ (ФІЛІЯ)
ВГО «УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ»**

КОРОЛЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ 2015
«Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку»

Матеріали
XVIII Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Харків, 8 жовтня 2015 р.)
У 2 частинах
Частина 2

Харків 2016

УДК 027.02 (477)
ББК 78.34(4Укр)я431
К68

Затверджено до друку вченою радою
Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка
(протокол № 4 від 17.06.2016)

Укладач **О. П. Купіч**

Науковий редактор **Л. В. Глазунова**, канд. наук із соц. комунікацій

Редакційна колегія:

В. Д. Ракитянська (голова), директор Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, заслужений працівник культури України

Л. В. Глазунова, заступник директора з наукової роботи Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, канд. наук із соц. комунікацій

О. П. Купіч, завідувача відділом науково-методичної роботи Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка

І. Я. Лосієвський, завідувачий науково-дослідним відділом документо-знавства, колекцій рідкісних видань і рукописів Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, доктор філол. наук, заслужений працівник культури України

Короленківські читання 2015. «Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку» : матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 8 жовт. 2015 р. У 2 ч. Ч. 2 / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО «Укр. бібл. асоц.»; [уклад. О. П. Купіч ; редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін.]. – Харків, 2016. – 237 с.

Збірник містить матеріали доповідей та повідомлень XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Короленківські читання 2015», присвяченої темі «Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку».

Видання розраховане на фахівців бібліотечної справи та інших галузей сфери соціальних комунікацій.

УДК 027.02 (477)
ББК 78.34(4Укр)я431

© Харківська державна наукова
бібліотека імені В. Г. Короленка, 2016

СУЧАСНІ ФОРМИ СЛОВНИКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ ОНЛАЙНОВИЙ СЕГМЕНТ

Шевченко Тетяна Євгенівна

Етенко Наталія Юріївна

Наукова бібліотека

Харківського національного університету радіоелектроніки

Анотація: у доповіді розглядається значення словників у повсякденному і професійній діяльності людини, здійснено стислий огляд різноманітних електронних словників, електронних енциклопедій, словників-програм, які створені в Україні і якими можна скористатися онлайн.

Ключові слова: електронні словники, лексикографія, бібліотеки

Аннотация: в докладе рассматривается значение словарей в повседневной и профессиональной деятельности человека, осуществлен краткий обзор различных электронных словарей, электронных энциклопедий, словарей-программ, созданных в Украине и которыми можно воспользоваться онлайн.

Ключевые слова: электронные словари, лексикография, библиотеки.

Abstract: In the report the importance of vocabulary in daily and professional activities of the person, made a brief review of various electronic dictionaries, electronic encyclopedias, dictionaries, programs created in Ukraine and that you can access online.

Keywords: electronic dictionaries, lexicography, libraries

Значення словників у житті кожної людини важко переоцінити. Словник - джерело, яке містить слова (або морфеми, словосполучення, ідіоми і т. п.), розташовані в певному порядку (різному в різних типах словників), пояснює значення описуваних одиниць, дає різну інформацію про них або переклад іншою мовою або повідомляє відомості про предмети, що позначаються ними.

Одні з найбільших колекцій словників знаходяться в бібліотеках різних країн світу. Крім того, що бібліотеки зберігають колекції словників у своїх

фондах, бібліотекарі є одними з основних користувачів цих колекцій і активно використовують словники у професійній діяльності. Наприклад, у таких процесах:

- наукова обробка документів: при систематизації та пересистематизації документів, для якісного лінгвістичного забезпечення електронних каталогів (формулювання предметних рубрик, ключових слів тощо);

- інформаційно-бібліографічна робота: відповіді на численні бібліографічні довідки тематичного і фактографічного характеру, відповіді на запити віртуальних довідкових служб;

- при обслуговуванні студентів-іноземців, яких у наших вишах стає все більше;

- методична, наукова робота: складання звітів, вивчення практики роботи різних бібліотек світу.

Користувачі словникової літератури використовують її в друкованому вигляді, але останнім часом все частіше і частіше звертаються до електронних словників. Багато паперових словників були переведені в електронний вигляд. Завдяки "перекладу" багатотомних важких паперових словників в електронну форму з'явилася можливість обладнати такі довідники потужними і зручними механізмами пошуку, а також системами гіпертекстових посилань.

Електронний словник - словник у комп'ютері або іншому електронному пристрої. Ці словники дозволяють швидко знайти потрібне слово, часто з урахуванням морфології і можливістю пошуку словосполучень (прикладів вживання), а так само з можливістю перекладу на інші мови.

З технічної точки зору, електронний словник - комп'ютерна база даних, що містить особливим чином закодовані словникові статті, що дозволяють здійснювати швидкий пошук потрібних слів (словосполучень, фраз).

В наше життя входять нові поняття:

- «Комп'ютерна лексикографія» – прикладна наукова дисципліна в мовознавстві, що вивчає методи, технологію і окремі прийоми використання комп'ютерної техніки в теорії і практиці складання словників;
- «Інтернет (кібер-) лексикографія» (cyberlexicography) – напрям у сучасній лексикографічній практиці, заснований на використанні інтернет-простору для створення словників.

Сьогодні визначають такі типи електронних словників:

- Онлайн-словники: розміщені на веб-сайті, і для доступу до них потрібно постійне підключення до Інтернету; складанням таких словників займається саме кібер-лексикографія;
- Словники-програми (lingvo, наприклад);
- Портативні електронні словники: в ролі електронного словника виступає спеціальний портативний пристрій. Існує цілий клас подібних пристроїв, призначених для туристів, перекладачів, а також інших людей, що використовують іноземні мови;
- Термінологічні бази даних: електронна оболонка даних, розбитих на вузькоспеціалізовані області та орієнтованих на певні групи користувачів з різними інтересами, знаннями і рівнем підготовки.

Електронні словники стали в наш час одними з найбільш популярних програмних продуктів і дуже успішно конкурують зі своїми традиційними паперовими побратимами. І, загалом-то, це природно: переважна більшість документів сьогодні готується з допомогою персонального комп'ютера, так і переваги потужних засобів пошуку в електронних словниках мало кого залишать байдужими.

Серед досягнень української електронної лексикографії треба відзначити наступні ресурси.

Перший електронний словник української мови - «Лексикографічна система "Словники України», яка об'єднує п'ять словників, зокрема орфографічний, орфоепічний, синонімічний, антонімічний, фразеологічний.

Система містить близько 152 тисяч слів, близько 2,2 тисяч антонимичних пар, 9,2 тисяч синонімічних рядів, 56 фразеологізмів, а також 3 млн. похідних словоформ. Він був випущений тиражем в 30 тисяч примірників. В роздрукованому вигляді він зайняв би понад 40 тисяч сторінок формату А-4. Диск "Словники України" був виданий українським мовним інформаційним фондом Національної академії наук України. Доступний он-лайн: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

Колекція різноманітних словників розміщена на порталі Mova.info. Останній підтримується лабораторією комп'ютерної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Мета лінгвістичного portalу Mova.info (<http://www.mova.info/>) - здійснювати систематичну довідково-інформаційну роботу щодо української мови і української лінгвістики в мережі Інтернет, також на порталі надано доступ до деяких електронних словників:

На одинадцятитомному «Словнику української мови» (СУМ-11) (<http://www.sum.in.ua>) базуються всі сучасні українські тлумачні словники, зокрема «Великий тлумачний словник сучасної української мови».

Електронний словник мови Тараса Шевченка» (<http://www.mova.info/Page.aspx?l1=220>) створювався до 200-річчя Т. Г. Шевченка. Метою роботи було складання електронного словника з урахуванням сучасних лексикографічних методик і технологій для створення розгорнутого опису мови поета і оптимізації роботи дослідників з текстами його творчої спадщини. Об'єктом дослідження були оцифровані поетичні тексти Т. Г. Шевченка, предметом - їх лексичні, морфологічні і синтаксичні характеристики.

Звернутися до "Відкритого словника" новітніх термінів (<http://www.mova.info/wordlist.aspx?l1=179>) можна, якщо треба підібрати «вдале» слово чи назву терміна на іншій мові, але такого слова у словниках знайти не можна. Проект пропонує придумати, розглянути різні варіанти і вибрати той, який найкраще відповідає контексту.

Відкритий словник виправлень суржику (<http://www.mova.info/Page3.aspx?l1=191>) присвячений виконанню одного з найважливіших лінгвістичних завдань - очищення літературної мови від ненормативних конструкцій. Словник є відкритим, тобто дає можливість зареєстрованим користувачам порталу вносити неправдиві форми з контекстом, правильний варіант відповіді та визначати категорію помилки. Словник відображає особисту думку авторів, яке може не збігатися з нормами української мови.

Відкритий словник виправлень суржику

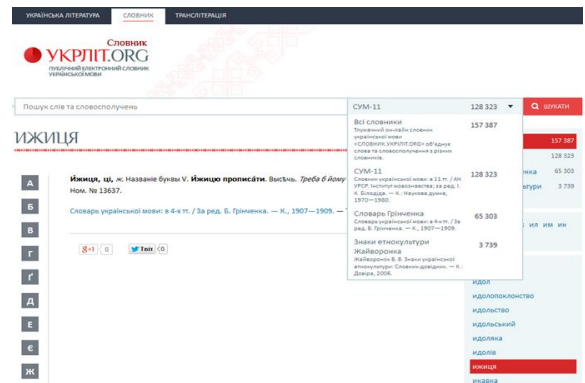
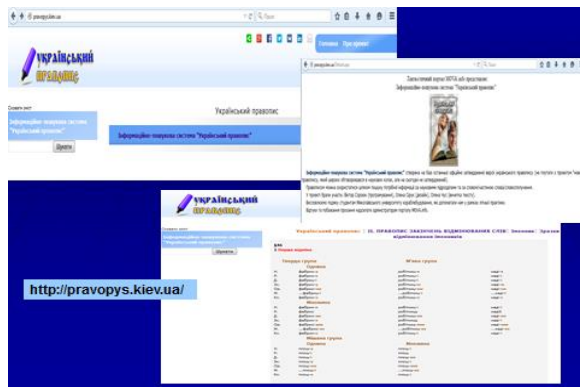
Проект присвячений виконанню одного з найважливіших лінгвістичних завдань – очищенню літературної мови від ненормативних конструкцій. Словник є відкритим, тобто дає можливість зареєстрованим користувачам порталу вносити помилкові форми з контекстом, правильний варіант відповіді та визначати категорію помилки. Словник відображає особисту думку дослідників, яка може не збігатися з нормами української мови.

Пошук: Знайти Фільтр за об'єктом: Всі Фільтр за категорією:

Слово	Фраза	Правильно	Джерело помилки	Дата/Витиск /Сторінка	Категорія	Коментар
бігати	не біжи від себе	не їхай сам від себе	меморанд ЕТУ, Філіп „Літературна“	17 жовтня 2010, 00:30	непр.вжив.	
бігти	спробуй бігти — стрілай	спробуй тикати...	студія „Телеплюс“ ІТЦ Філіп „Літературна“	24 січня 2009, 9:43	непр.вжив.	носи, „біжить“ — укр. „тикати“
біль	ця біль	цей біль	Президент України народний уряд ну-с	7 серпня 2007	непр.ф.	
біль	велика біль	великий біль	Дмитро Славич(У)	10 серпня 2008, 16:58	непр.ф.	ніж укр. та кав. мовами існує різниця в роді іменників
більше	пенсія більша ніж у іншого?	пенсія більша за іншого	районна „Право“		непр.вжив.ф.	ступіні порівняння

Категорія	Джерело помилки	Рік	Переклад	Тлумачення	Поп.
Застаріле	абсолютний	1980	просунутий	Прогресивний, Сучасний	314
Застаріле	випередити	1980	хвостом врятувати	Копир	287
Застаріле	випередити	1980	дальше	Сідри та кафе і художні фільми, характеризуються динамічним розпорядком ідей	235
Застаріле	випередити	1980	тільки	Особа яка має таке саме прізвисько	232
Застаріле	випередити	1980	указати	напр. талоники у транспорті	124
Застаріле	випередити	1980	загада виграти	Слово російської мови	122
Застаріле	випередити	1980	накладення	справа з шматка хліба та накладки на нього іншої справ: масла, кря, ковбаси тощо	109
Застаріле	випередити	1980	одніково	Як у фразі: "Я всеровно его сдєлаю"	102
Застаріле	випередити	1980	доскоку	У достатній кількості (але краще мати короткі варіанти, ніж би передавав більше це поняття)	92
Застаріле	випередити	1980	порошок	порошок	83
Застаріле	випередити	1980	указати	указати	68
Застаріле	випередити	1980	тільки скільки	Синтези, зроблені із збільшеного слова, створені для об'єктивної оцінки якості виконання	66
Застаріле	випередити	1980	тільки	тільки	61
Застаріле	випередити	1980	указати	указати	60
Застаріле	випередити	1980	тільки скільки	Робити щось демонстративно з метою привертати увагу чи показати свою невпевненість над ідеєю	57
Застаріле	випередити	1980	родивки	Словами емоційно	54
Застаріле	випередити	1980	горілка	Мішій ступіній наліл, як правильно відградусний	52

Так само на Mova.info представлено Інформаційно-пошукову систему "Український правопис" (<http://pravopys.kiev.ua/>), яка створена на базі останньої офіційно затвердженої версії українського правопису. Не слід

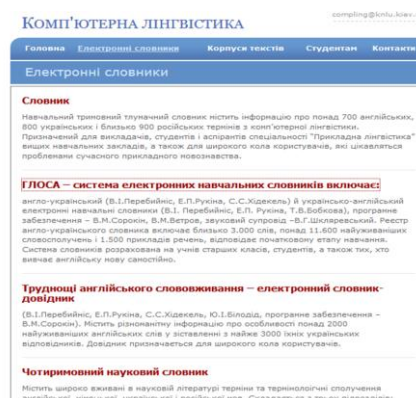
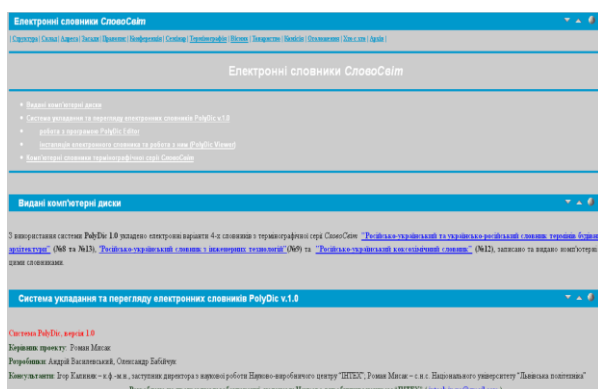

плутати з проектом "нового" правопису, який широко обговорювався в наукових колах, але на сьогодні його не затверджено.

Публічний електронний словник української мови СЛОВНИК.УКРЛІТ.ORG (динамічний) (<http://ukrlit.org/slovnyk>) побудовано за принципом єдиної перехресної електронної бази слів і словосполучень в українській мові і словникових статей в них за різними словниками. Такий принцип дозволяє окремо виводити опис слова з одного словника, окремо по всім словникам. Крім того, це дає можливість сформувати сукупну динамічну базу слів і словосполучень за різними словниками. Кожна словникова стаття супроводжується вихідними даними: словник, том, сторінка. Це забезпечує належний академічний рівень і дозволяє користуватися словником в наукових колах. Також на УКРЛІТ.ORG є публічна електронна бібліотека української художньої літератури.

Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології Держспоживстандарту та Міністерства освіти і науки України (ТК СНТТ) є єдиним в Україні державним органом, який професійно досліджує українську науково-технічну термінологію. За всю діяльності комітету був накопичений великий досвід в розробці концептуальних засад і практичних рекомендацій щодо термінотворення і унормування української науково-технічної термінології. Саме цей доробок дозволив у 2000 р. розпочати масштабний лексикографічний проект - термінографічну серію СловоСвіт. Комп'ютерні словники термінографіческой серії СловоСвіт (www.lp.edu.ua/tc.terminology) – це термінологічні словникові бази даних і спеціальна комп'ютерна система

складання словників PolyDic, створена колективом учених університету «Львівська політехніка». А з використання системи PolyDic 1.0 були створені електронні варіанти 4-х словників з терминографічної серії СловоСвіт "Російсько-український і українсько-російський словник термінів будівництва й архітектури" (№8 та №13), "Російсько-український словник з інженерних технологій"(№9) і "Російсько-український коксохімічний словник" (№12), записані і видані комп'ютерні диски з цими словниками.

лід окремо виділити роботу Лабораторії комп'ютерної лінгвістики Київського національного лінгвістичного університету. Основні напрями роботи лабораторії: комп'ютерна лексикографія, корпусна лінгвістика; розробка на їх базі систем машинного перекладу і складання різних типів словників. На сайті <http://complinguide.com.ua/Dictionaries.aspx> є доступ до:

- Навчального трьохмовного тлумачного словника, який містить інформацію про понад 700 англійських, 800 українських та близько 900 російських термінів з комп'ютерної лінгвістики;
- ГЛОСА: система електронних навчальних словників, що включає: англо-український та українсько-англійський електронні навчальні словники; реєстр англо-українського словника включає близько 3000 слів, понад 11600 найбільш вживаних словосполучень і 1500 прикладів речень, відповідає початковому етапу навчання. Система словників розрахована на учнів старших класів, студентів, а також тих, хто вивчає англійську мову самостійно;

- Труднощі англійського слововживання: електронний словник-довідник містить різноманітну інформацію про особливості понад 2000 найуживаніших англійських слів у зіставленні з майже 3000 їхніх українських відповідників;

- Чотиримовний науковий словник: містить широко вживані в науковій літературі терміни і термінологічні сполучення англійської, німецької, української та російської мов. Складається з трьох підрозділів: хімія, теоретична хімія, фізика. Програмне забезпечення дозволяє здійснювати переклад чотирма мовами в будь-якому напрямку.

Звертаємо увагу, що інформацію про електронні словники можна знайти і на бібліотечних блогах.

Зокрема, у блозі Пана Бібліотекаря складено власний список безкоштовних онлайн-енциклопедій, на які можна було б сміливо робити посилання, серед них:

- Citizendium: англійськомовний відкритий проект ентузіастів і експертів, які співпрацюють під реальними іменами. Ідея проекту - взявши за основу поточну версію англійської Вікіпедії, підвищити достовірність інформації за рахунок залучення до роботи експертів і посилення особистої відповідальності авторів;

- Енциклопедія Кругосвет: російськомовна універсальна науково-популярна онлайн енциклопедія;

- Columbia Encyclopedia: англomовна онлайн-енциклопедія, що містить більше 50 000 записів і більше 84000 перехресних посилань. На сьогодні Columbia Encyclopedia є однією з найбільших і найбільш актуальних електронних енциклопедій у світі;

- Велика радянська енциклопедія: одна з найбільших і авторитетних універсальних енциклопедій у світі;

- Scholarpedia: англomовна онлайн-енциклопедія, в якій всі статті написані запрошеними експертами та підлягають обов'язковому рецензуванню. Автор обов'язково вказується на початку статті;

- Енциклопедія Українознавства: невичерпне джерело наукової інформації про матеріальне, культурне й політичне життя українського народу з незапам'ятних часів аж до 60-х років ХХ століття. Створена під егідою Наукового Товариства ім. Т. Шевченка в Європі.

Всі ці ресурси активно використовуються, електронні словники перевершують паперові аналоги по своїй функціональності, маючи при цьому ряд переваг:

- *багатофункціональність* - різноманітність додаткових функцій, які спрощують звернення до словника;
- *використання засобів мультимедіа* - озвучування заголовних слів, введення ілюстративного матеріалу з фотографіями, анімацією, відеофрагментами, а так само використання різноманітних графічних засобів;
- *актуальність і динамічність* - можливість постійного оновлення інформації, а так само вилучення застарілих даних. Це одне з важливих переваг перед «паперовими» словниками, так як вони неминуче стають застарілими на момент їх випуску;
- *великий обсяг словникової бази*. У більшості електронних словників термінологічна база перевищує базу паперових словників і надає більш зручний доступ до інформації за рахунок використання гіперпосилань;

- *варіативність у використанні* - можливість використання словників у локальній та глобальній мережах. А саме, використання оффлайнової та онлайн-версії;
- *універсальність* - як правило, програми дозволяють працювати відразу з декількома мовами і напрямками перекладу. Можливе використання будь-якого з включених до словника мов в якості вхідного;
- *зручний пошук* - можливість використання ефективної системи пошуку (повнотекстовий пошук, одночасний пошук у кількох словниках, висока швидкість пошуку). Так само зникає необхідність пам'ятати слово в точності, програма сама запропонує варіанти по перших буквах. В електронних словниках для доступу до вмісту використовуються різноманітні лінгвістичні технології, такі як: морфологічний і синтаксичний аналіз, повнотекстовий пошук, розпізнавання і синтез мови).

Таким чином, у сучасному світі, і в Україні зокрема, створюються електронні словникові ресурси: як е-копії друкованих словників, бази даних, так і цілі лексикографічні системи з різними словарними модулями. А оскільки інформаційно-комп'ютерні технології надають великі технічні можливості для оптимізації параметрів словника, так у словниковій продукції електронному вигляді розширюється об'єм і склад словникових статей, комбінуються різні форми представлення інформації (текстові, звукові, графічні, анімаційні), постійно поповнюється і коригується контент баз даних, раціонально структурується інформація за допомогою гіпертекстових технологій. Словники заслужено називають не тільки скарбами національних мов, але і супутниками цивілізації.

Список використаних джерел інформації:

1. Mova.info [Електронний ресурс] : лінгвістичний портал. - Режим доступу: <http://www.mova.info/>

2. Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс] : онлайн-версія «Словника української мови» в 11 томах. - Режим доступу: <http://www.sum.in.ua/>
3. Безкоштовні онлайн-енциклопедії [Електронний ресурс] : пост // Пан Бібліотекар : блог про бібліотечну справу та інформаційні технології. - Режим доступу: http://www.xn--80abaqzevto0rc.xn--j1amh/2013/04/blog-post_19.html
4. Відкритий словник виправлень суржику [Електронний ресурс] / Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка // Mova.info. - Режим доступу: <http://www.mova.info/Page3.aspx?l1=191>
5. Відкритий словник новітніх термінів [Електронний ресурс] / Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка // Mova.info. - Режим доступу: <http://www.mova.info/wordlist.aspx?l1=179>
6. Електронний словник мови Тараса Шевченка [Електронний ресурс] / Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка // Mova.info. - Режим доступу: <http://www.mova.info/Page.aspx?l1=220>
7. Електронні словники [Електронний ресурс] // Комп'ютерна лінгвістика / Лабораторія комп'ютерної лінгвістики КНЛУ. - Режим доступу: <http://complinguide.com.ua/Dictionaries.aspx>
8. Словник УКРЛІТ.ORG [Електронний ресурс] : публічний електронний словник української мови // Публічна електронна бібліотека української художньої літератури. - Режим доступу: <http://ukrlit.org/slovnuk>
9. Словники України on-line [Електронний ресурс] : український лінгвістичний портал. – Режим доступу: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
10. Український правопис [Електронний ресурс] : інформаційно-пошукова система / Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка // Mova.info. - Режим доступу: <http://pravopys.kiev.ua/>
11. Шевченко Т. Е. Словари в нашей жизни: обзор современных ресурсов [Електронний ресурс] : презентація / Т. Е. Шевченко, Т. Ю. Михнова, А. С. Борисенко // Современные словарные проекты в межкультурных

коммуникациях : семинар-презентация в рамках Секции НМБК МОН Украины по обработке документов и ведению справочного аппарата, г. Харьков, 15 апреля 2015 г. / Харьковский нац. ун-т радиоэлектроники. - Харьков, 2015. - Режим доступа: <http://openarchive.nure.ua/handle/123456789/1967>